

הרב שלמה זלמן שיינברגר

מח"ס 'אבן שלמה'

בית שמש

פרשיות 'תולדות' בבראשית

ספר תולדות אדם

ספר בראשית הינו, במובן מסוים, ספר תולדות בני ישראל וייחוסם מימות עולם. ואכן נמצאות בו כמה פרשיות הפותחות ב'אלה תולדות', מיני תולדות השמים והארץ וספר תולדות אדם ועד תולדותיהם של ישמעאל ויצחק, עשיו ויעקב.

וכבר עלתה השאלה בבי מדרשא, מדוע זה נפקד מקומם של 'תולדות אברהם', ומאידך, מה זכה תרח אבי אברהם לפרשת תולדות משלו - וְאֵלֶּה תּוֹלְדֹת תְּרַח. וכבר ראיתי למי שהרחיק לכת מחמת קושיא זו - לתור אחר גדולתו של תרח עצמו, ולהיתלות ביזמתו הראשונה ללכת ארצה כנען, ארץ הקודש.

ולתשובת הדבר עלינו לברר תחילה - א. מהו גדר לשון 'תולדות' בכל מקום, ב. מה נכלל ומה אינו נכלל ב'תולדות' האדם, ג. מהו הטעם שבשלו נכתבה פרשה מיוחדת של 'אלה תולדות'.

לשון תולדות

נחלקו הראשונים בביאור תיבת תולדות, אם בייחוס ובילדים דייקא היא עוסקת, או שאין עיקרה אלא סיפור המאורעות בכללות. אך המעיין בדבריהם ימצא שלרוב אין המחלוקת אלא בכוונת הופעת תיבה זו במקום פלוני ובעיקר הדגש שבה, אך נראה שלרוב הדעות הוראתה הכללית של תיבת 'תולדות' יש בה מזה וגם מזה.

כלומר, הלא ודאי שבשורש הלשון עומדים הלידה והילודים: א. שכן כמה מפרשיות התולדות בתורה אינם כוללים כי אם ידיעות של יחס והתיילדות, וכגון 'ואלה תולדות פרץ' בסוף מגילת רות שאין בה שום תוספת עובדות מלבד הידיעה מי נולד למי. ב. מלבד זאת לא נוכל להתעלם משורש הלשון 'ילד', שבכל התורה כולה מקושר הוא ללשון לידה ממש. ואף גם על דרך משל, כגון 'וְהָרָה עֵמֶל וַיֵּלֶד שָׁקָר' (תהלים ז). והדעת נותנת שגם הפסוק היחיד שהיה ניתן לתרגם לשון 'ילד' כמאורע - מכלל דרך המשל הוא, והיינו - 'פִּי לֹא תִדְעַ מֶה יֵלֵד יוֹם' (משלי כז). שאין הכוונה רק ל'מה יארע באותו יום', אלא מה יוליד אותו יום ומה יביא אתו אותו

¹ בראשית יא, כז

היום, וכפירוש רש"י שם. (ואילו היתה הכוונה ל'מה יקרה', לכאורה הוא ליה למימר 'מה ילד ביום'). ג. הדעת נותנת שאין לשון תולדות זר לגמרי ללשון 'לתולדותם' הנאמר במדבר ובמקומות רבים, שכולם עוסקים בלידה ובייחוס ממש.

מצד שני, לא נוכל להתעלם גם מאותן פרשיות שבהן כמעט שלא מצאנו ענייני ייחוס והתיילדות, אלא עיקרם סיפור הקורות אותם. וכגון 'תולדות השמים והארץ'² שאין בה נולדים כלל, ועיין הערה³. וכן בתולדות נח⁴, קשה מאוד להלום לשון זה אך ורק עבור פירוט שלשת בניו בפסוק שלאחריו, מה גם ששמות אלו כבר נאמרו בסוף פרשת בראשית⁵, וא"כ היה על לשון תולדות להיזכר כבר שם.

וביותר ניכר הדבר בפרשת וישב, שם נאמר 'אלה תולדות יעקב יוסף בן שבע עשרה שנה היתה רעה את אחיו בצאן...!', דהיינו סיפור השתלשלות של מאורעות. ואף אם נאמר שמתוך הפרשה כולה אתה למד גם על לידת בני השבטים, הלא היה ללשון זה להמתין ולהישמר עבור פרשת 'ואלה שמות בני ישראל' בויגש⁶, שם נזכרו כל השבעים נפש.

העולה מכל הדברים שבוודאי עיקרו הראשון של לשון תולדות ענייני התיילדות, ולרוב יבוא לענייני ייחוס וצאצאים. אבל משמעותו מתרחבת והולכת ברוב המקומות לסיפור 'תולדות חייו' של נשוא הפרשה.

מה נכלל ב'תולדות'

אלא שעדיין עלינו להתחקות אחר הגדר המיוחד של לשון זה, אלו הן הקורות שנכנסים תדיר לתוך פרשיות 'ואלה תולדות', ואלו מאורעות אינם שייכים לפרשת התולדות.

וחלוקה זו מתבקשת היא, שכן הן ביצחק הן ביעקב לא נזכר לשון 'ואלה תולדות' בתחילת סיפור קורותם, אלא באמצעו, ושמה אף לקראת סופו.⁷ ביצחק הוקדם מעשה אליעזר לפרשת תולדותיו, וביעקב הוקדמו רוב מאורעות חייו לפרשת תולדותיו, וכגון קורותיו עם עשיו ועם לבן ולידת י"ב השבטים. ואין הדבר אומר אלא דרשני, ועיין עוד בהערה⁸.

² בראשית ב, ד

³ אמנם אי משום הא ניתן היה לומר שעצם השם 'תולדות שמים וארץ' מורה על לשון שאולה, שכביכול הולידו השמים והארץ את כל אשר יצא מהם, [וכדוגמת לשון 'כי כאשר ירד הגשם והשלג מן השמים ושמה לא ישוב כי אם הרוה את הארץ והולידה והצמיחה' (ישעיה נה)]. אך עדיין פשוט לכל מעיין שתורף הלשון שם מכוון לסיפור השתלשלות של עובדות, ואילו היתה הכוונה רק לפירוט 'ילדי' השמים והארץ היה הלשון נכון ותואם יותר לפרשה הראשונה של הבריאה בפרק א', שם מקום הפירוט של חלקי הבריאה בלחוד.

⁴ בראשית ו, ט

⁵ בראשית ה, לב

⁶ מו, ח

⁷ אצל יצחק בבראשית כה, יט ואצל יעקב בבראשית לז, ב

⁸ ולהשלמת הדברים, אמנם נוכל להתחקות בראש כל פרשה כזו מה לפנים ומה בפנים, אך קשה יהיה להראות באצבע עד היכן נמשכת הפרשה והיכן מסתיימת פרשת התולדות, וכגון בפרשת וישב - ידענו שסיפור התולדות מתחיל בהיות יוסף בן שבע עשרה שנה, ואנחנו לא נדע עד היכן מגיעים אותן תולדות, שמא עד פרשת 'ואלה שמות' של שבעים הנפש, או שמא עד חומש שמות.

והנראה בס"ד מתוך כל הנ"ל, שסיפור תולדות איננו ממש כמו שהוא משמש בלשונו, דהיינו קורות חיים (ביוגרפיה), אלא איירי ב'מסקנא דמילתא', מה 'נולד' מחייו, מהי מורשתו אחריו. ורק לאחר שכבר נתפרשו מאורעות חייו, מלחמותיו ונצחונותיו, והגיע הזמן לעסוק במה שאחריו, או אז עובר הפסוק ופונה מעם קורות חייו, ועובר לספר בתולדתו ומורשתו אשר השאיר אחריו, מעתה 'עולים על הבמה' בניו וממשיכי דרכו. ולפעמים עדיין הוא חי וגם חותמו ניכר בכל מאורעות בניו, אבל שוב אין הנידון בחייו ה'פרטיים' בינו לבין סביבתו ולבין אביו ואחיו, אלא במה שיש להם השפעה לדורות, ומה שקשור כבר לבניו וממשיכיו.

ולהלן נוכיח הדברים אי"ה בדוגמאות. אך עלינו לדוק ולהבין כבר מעתה, שכאשר נאמר 'אלה תולדות יעקב' הרי זה קצת כאילו נאמר 'אלה בני יעקב', אלא הם קורות חייהם של י"ב השבטים עצמם. ורק רגילות הלשון להשתמש ב'תולדות' כשם נרדף ל'קורות חיים', גורמת לכך שנפרש מיד לשון 'תולדות יעקב' כקורות חייו של יעקב, וזה אינו, כדלהלן.

המטרה בפרשיות התולדות

פרשיות של 'אלה תולדות' נאמרו על רובם של גדולי העולם ואבות האומה שבבראשית, ולכן ברור שהתנאי הראשון לקיום פרשה שכזו הוא שיהיו תולדותיו בעלי חשיבות לכל המשך הדורות או להבנת המשך דברי התורה, וכגון מלחמות שיהיו לעתיד לבני ישראל עם בני עשיו וכיוצא בזה.

אך אי משום הא די היה בסיפור גופי הדברים כמות שהם בלא הקדמת 'אלה תולדות', וכרוב המאורעות הכתובים בתורה. ואלא, כדי שיהיו אלה 'תולדות' - מחייב הדבר שתהא כאן השתלשלות מסוימת, או אף הסתעפות של תולדות כמין עץ של יחס, שיש עניין ביחסם בינם לבין עצמם וב'יחסי הכוחות' ביניהם להמשך פרשיות התורה.

וכגון 'תולדות תרח', שבהמשך הפרשיות נפגוש שוב ושוב את בניו ונכדיו מאברם מנחור ומהרן. ואכן מיד אחר שנאמר כבר:

וַיְחִי תֵּרַח שְׁבַעִים שָׁנָה וַיּוֹלֵד אֶת אַבְרָם אֶת נְחֹר וְאֶת הָרָן: (בראשית יא, כו)

חזר הכתוב לאמר:

וְאֵלֶּה תּוֹלְדֹת תֵּרַח תֵּרַח הוֹלִיד אֶת אַבְרָם אֶת נְחֹר וְאֶת הָרָן וְהָרָן הוֹלִיד אֶת לוֹט: וַיָּמָת הָרָן...: (בראשית יא, כז-כח)

והיינו שעצם תולדתו איננה מצריכה לשון 'ואלה תולדות' אלא שבנוסף הרחיב הכתוב לבאר את הסתעפות תולדותיו, כמין הקדמה לכל פרשיות אברהם ונישואי יצחק וגם יעקב.

ודע שיש אומרים שהתורה כולה נחלקה לתולדות תולדות, וכל פרשת תולדות מסתיימת בזו שאחריה. והדבר דחוק לענ"ד, וקרוב יותר היה להגביל חלוקה זו רק לחומש בראשית שיש בה כמה פרשיות של תולדות. ולכאורה גם זה איננו מוכרח, וכשם שפרשת בראשית איננה פותחת ב'תולדות' ואיננה כלולה בשום 'תולדות', כך גם פרשיות שונות בכל ספר בראשית מסתמא אינן כלולות בתוך תולדות כלשהן.

ואם נבקש למצוא קץ ותכלית לפרשת 'תולדות תרח', יתכן שנמשיך אותה עד 'אַחְרֵי מוֹת אַבְרָהָם'⁹ ועד פרשת 'וְאֵלֶּה תִּלְדוֹת יִשְׁמָעֵאל'¹⁰, על דרך המפרשים שהבאנו לעיל. אך קרוב בעיני שפרשה זו נמשכת לסירוגין, ואף שנכנסו בתוכה תולדות ישמעאל ותולדות יצחק, עדיין גם סיפור לקיחת רחל ולאה שהן מתולדותיו של תרח (כי אינן מתולדות ישמעאל ויצחק, אלא מיתר צאצאי תרח שלא נתייחד להם תואר התולדות לעצמם), המשך הוא ל'תולדות תרח' במובן מסוים. ורצוני בזה שקשה מאוד להחיל גבול מוחלט בין כל פרשת 'תולדות' לבין זו שאחריה, והבן.

תולדות אברהם

הנה כי כן, אם בכל זאת נבקש אחר ה'זכות' לפרשת 'תולדות' מיוחדת בקרב אבות העולם, הרי שמי שזכה לכך אלו: בניו של נח, בניהם של שם חם ויפת דהיינו שבעים האומות, אברהם ואחיו - שהם הם 'תולדות תרח', יעקב ואחיו - תולדות יצחק, וי"ב שבטי י-ה - תולדות יעקב¹¹. וזה מבואר היטב שלא 'זכה' תרח לתולדות משלו, אלא בניו.

ומעתה ניתן לומר במובן מסוים שאברהם, יעקב והשבטים, הם אלו שנאמר על קורות חייהם 'אלה תולדות'. ואם כן אם נפקד מקומו של אחד מהאבות הרי זה יצחק אבינו, שלא נאמר עליו 'אלה תולדות אברהם'.

ואכן דבר זה ניתן להבינו מכמה צדדים, ושוב אין זה תמוה כתמיהה הרבתי שפתחנו בה - למה נפקד מקומו של אברהם ודווקא תרח הוא זה שזכה.

שהנה הלא לא אבתה התורה להכניס את ישמעאל בין תולדות אברהם, כי בן השפחה הוא, ולא נקרא עליו שם זרע אברהם, ככתוב 'פִּי בְּיִצְחָק יִקְרָא לְךָ זָרַע'¹². ואף איסור 'לא תתעב' לא נאמר בו, כי לא אחינו הוא. אמור מעתה, לאברהם ושרה לא היה כי אם בן אחד, ובן אחד אי אפשר להחיל עליו שם 'תולדות', כמו שביארנו שצריך שתהא הסתעפות התיילדות והתייחסות ביניהם כדי לקרוא למאורעות בשם 'תולדות'. לא הייתה כאן מערכה בין אחים על הירושה, כדוגמת יעקב ועשיו, ולהבדיל אא"ה מעשה יוסף ואחיו, והבן היטב¹³.

ואף גם מאורעות חייו של יצחק, לא נתפרשו כל כך בתורה. וכבר ביארו בספרים הקדושים עניין מידת הגבורה והדין, שאיננה דרך ההשפעה והפעולה כי אם מידת השלימות הפנימית, והיותו 'עולה' תמימה להשם יתברך, והבן.

⁹ בראשית כה, יא

¹⁰ בראשית כה, יב

¹¹ ונחזור שוב, בודאי אין המטרה בכל התורה כולה אלא 'בשכיל ישראל', וכל התולדות לשם הם מכוונים. אבל אנן עסקינן בטעם זכרון הלשון 'תולדות' דייקא, מיהם אותם תולדות, ועל מה נסבה הזכרת לשון זה, והבן.

¹² בראשית כה, יב

¹³ והבן שאם כנים הדברים, הרי שסיבת 'תולדות תרח' הם נחור והרן, ושל 'תולדות יצחק' הוא עשיו, ורק יצחק שלא היו לו אחים לא נצרך ל'תולדות אברהם' שכן ירושתו ברורה מאליה. נמצא ששורש חסרון לשון זה ביצחק אינו כי אם למעליותא.

ואכן קשה להצביע על מקום ופרשה בתורה ששם היה מסתבר לפתוח ב'אלה תולדות אברהם - יצחק', כי כל הקורות את יצחק אבינו נעשו על ידי אביו, המילה והעקידה, וגם נישואי רבקה ע"י אליעזר. ומשמת אברהם אבינו מיד הגיע כבר ענין יעקב ועשיו. ומעתה גם הליכתו אל אבימלך לגרר כבר באה אחר 'תולדות יצחק' - לידת יעקב ועשיו.

ביאור פרשיות 'ואלה תולדות'

אֵלֶּה תּוֹלְדוֹת הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ בְּהַבְרָאָם בְּיוֹם עֲשׂוֹת ה' אֱלֹהִים אֶרֶץ וְשָׁמַיִם : (בראשית ב, ד).

תולדות אלו כוללות בעיקר את המאורעות שאחר עצם בריאת השמים והארץ כשלעצמם, מחטא עץ הדעת ועד מעשה קין והבל, ועד בכלל - לכאורה. הנה כי כן אין לשון 'תולדות' מדבר אלא במה שנמשך לאחר שכבר נבראו שמים וארץ, וכמו שנתבאר שאין נשוא כל פרשת 'תולדות' - זה אשר בשמו פתחה הפרשה, אלא תולדותיו אחריו.

זֶה סֵפֶר תּוֹלְדֹת אָדָם... : (בראשית ה, א)

אם הכוונה לאדם הראשון, הדבר ניכר שאין ספר זה נפתח אלא אחר שכבר שלמו מאורעות חיו, והכוונה רק לבניו. אמנם יתכן שהכוונה למין האדם, ואיני יודע.

אֵלֶּה תּוֹלְדֹת נֹחַ נֹחַ אִישׁ צִדִּיק... : (בראשית ו, ט)

פרשה זו נכנסת כהמשך ל'ספר תולדות אדם' הנ"ל, והכוונה איפוא היא שמנח ואילך החל 'ספר דורות' מחודש, וראשית תולדות אלו בסיפור המבול והצלת משפחתו, וסיום תולדות אלו הוא במעשה חם וקללת כנען (דהיינו ביאור וקביעת עניינם של שם חם ויפת), כדלהלן. ורצוני בזה שאף שלפום ריהטא נדמה שבתולדות אלו אכן המדובר הוא בנח עצמו, הרי שלאחר ההתבוננות נראה שפרשה זו, בחלק ה'תולדות' שבה, מבארת בעיקר את שרשם של אומות העולם - שם חם ויפת. והא ראייה, שאחר שכבר נזכרו שלשה אלו בפרשת בראשית, חזר הכתוב להזכירם ב'תולדות' נח.

וְאֵלֶּה תּוֹלְדֹת בְּנֵי נֹחַ שֵׁם חָם וַיִּפֹּת וַיִּוְלְדוּ לָהֶם בְּנֵים אַחַר הַמְּבֹול : (בראשית י, א)

אחר שכבר נתבאר ונשלם עניין שם חם ויפת, החל הכתוב לבאר את שבעים האומות שנולדו מהם, ופשוט.

אֵלֶּה תּוֹלְדֹת שָׁם... : (בראשית יא, י)

כבר נתבארו האומות שיצאו משם, ופשוט שאין החזרה כאן עבור 'כבודו' של שם, אלא עבור הנולדים אחריו, האבות ובני ישראל, ולכן אין תולדות אלו אלא לשם הסידור של בן אחר בן עד תרח אבי אברהם.

וַיְחִי תֵרַח שִׁבְעִים שָׁנָה וַיּוֹלֵד אֶת אַבְרָם אֶת נַחֹר וְאֶת הָרָן : וְאֵלֶּה תּוֹלְדֹת תֵרַח תֵרַח הוֹלִיד

אֶת אַבְרָם אֶת נַחֹר וְאֶת הָרָן... : (בראשית יא, כו-כז)

סדר דברים זה תואם ומקביל ממש לפרשת תולדות נח, וכפי שנתבאר לעיל. שאחר שכבר נזכר בתוך 'תולדות שם' שהוליד את אברם נחור והרן, חזר הכתוב והרחיב שוב - וְאֵלֶּה

תולדת תרח הוליד וגו'. וכלומר, ראויים תולדותיו של תרח - בניו אחריו, לפתוח מחדש 'ספר תולדות', כי כל שלשת האחים יש לנו נפקותא בקשרי המשפחה שלהם, ובראשם אברם, (אלא שבשלב זה עדיין לא הזכירה התורה אלא את חלק ייחוסו ומשפחתו).

אך פשוט וברור, שעיקר כל ה'תולדות' האמורים, ועל כל פנים האחרונים, הוא 'לפנות את הבמה' ולסיים עם כל מה שנוטה מכוונת התורה מבראשית - בשביל ישראל, ולהתכוון אל עבר תולדות בני ישראל דווקא. וכאן כביכול מבדיל לשון תולדות, בין הדורות שמשם ועד תרח, לבין אותה משפחה שבקורותיה יתמקד הסיפור מכאן ואילך - אברם נחור והרן¹⁴.

וְאֵלֶּה תְּלִדֹת יִשְׁמַעֲאֵל בֶּן אַבְרָהָם אֲשֶׁר יָלְדָה הָגֵר הַמִּצְרִית שְׁפַחַת שָׂרָה לְאַבְרָהָם: (בראשית כה, יב)

לאחר שמת אברהם, וכלומר כבר נתברר חלקו של ישמעאל לעומת יצחק וכבר גורש ישמעאל (ושולחו בני הפילגשים), וגם יצחק כבר נשא את אשתו, עוברת התורה להמשך הדורות, דהיינו - בני ישמעאל, ובני יצחק - יעקב ועשיו. ופרשה זו מפרשת את קיום ההבטחה: 'ולישמעאל שמעתיך ... שנים עשר נשיאם יוליד...':

ובפרשה זו אין הכוונה רק לעבור מקורות ישמעאל לקורות בניו, כי אם גם לסיים עם תולדותיו, וכהקדמה לפרשה שאחריה שתתמקד מכאן והלאה רק בבני יצחק, וביעקב אבינו. וזה ביאור אֲשֶׁר יָלְדָה הָגֵר הַמִּצְרִית שְׁפַחַת שָׂרָה לְאַבְרָהָם - כהקדמה לפרשה שלאחריה שתבאר מי הוא בנם של אברהם ושרה עצמם.

וְאֵלֶּה תְּלִדֹת יִצְחָק בֶּן אַבְרָהָם אֲבִרְהָם הוֹלִיד אֶת יִצְחָק: וַיְהִי יִצְחָק בֶּן אַרְבָּעִים שָׁנָה בְּקָחְתוֹ אֶת רִבְקָה ... : וַיַּעֲתֵר יִצְחָק לְה' לְנִכַח אִשְׁתּוֹ ... : (בראשית כה, יט-כא)

כאן נאמר 'אברהם הוליד את יצחק' וכנגד הנאמר בישמעאל 'אשר ילדה הגר' וכו', ללמדך ש'ואלה' פסל את הראשונים, והוא הוא הבן והממשיך העיקרי (רשב"ם).

ואכן הפרשה מתחילה מיד בסיפור התרוצצות הבנים, כי מעתה עובר הזרקור להאיר בעיקר את מולדתו אחריו. כי הנרצה הוא יעקב, ומכאן מתחיל ביאור בחירת יעקב ושליטת עשיו מברכות אברהם.

וְאֵלֶּה תְּלִדֹת עֵשָׂו הוּא אָדוֹם: עֵשָׂו לָקַח אֶת נָשָׁיו מִבְּנוֹת כְּנָעַן ... וַיִּקַּח עֵשָׂו אֶת נָשָׁיו ... וַיִּלְדֶּה אֵל אַרְצָּ מִפְּנֵי יַעֲקֹב אָחִיו ... וַיֵּשֶׁב עֵשָׂו בְּהַר שְׁעִיר עֵשָׂו הוּא אָדוֹם: וְאֵלֶּה תְּלִדֹת עֵשָׂו אָבִי אָדוֹם בְּהַר שְׁעִיר: (בראשית לו, א-ט)

¹⁴ ואם כן אין כאן 'כבוד' לא לתרח, ואף לא במיוחד לאברם, אלא למשפחתו של תרח. ורק לאחר מכן, מתוך כל הדברים יאיר נרו של אברם, אשר גם שמו לא יהיה עוד כי אם אברהם, וכו' וכו', שכן דרכה של התורה בכל ספר בראשית. והרי גם ביעקב לא נרמז מלכתחילה שהוא הוא הנבחר אלא הדברים עולים אט אט מתוך מאורעותיו ונצחונותיו על אחיו. ולכן אף שידענו שאברהם הוא המטרה העמוקה יותר של פרשת תולדות תרח, עדיין בשלב זה נכון יותר לומר שלשון תולדות נזכר על שמם של אברם נחור והרן, והבן היטב.

סדר פרשיות תולדות עשו ויעקב, מקביל ממש לסדר הנ"ל בישמעאל ואברהם. שאחר שמת יצחק, וכבר נתבררו נצחונות יעקב על עשו בבכורה ובברכות, ונולדו כבר כל בניו, ובנימין בכלל, עובר הכתוב לדורות שאחריהם, אלופי עשו ושבטי ישראל.

וגם כאן, תורף הכוונה היא לסיים ולסלק מקדמת הבמה את תולדות עשיו, ולהתמקד מעתה בסיפור דברי ימי ישראל עצמם, ואכן ממשיך הכתוב כבר בספר בראשית לפרט את מלכי אדום עד לסוף התקופה השייכת לספר התורה, ימי משה רבינו. ולכן הודגש בפרשה זו עניין עזיבת עשיו את ארץ כנען, להבדיל מיעקב אחיו, כדלהלן.

וַיֵּשֶׁב יַעֲקֹב בְּאֶרֶץ מְגוּרֵי אָבִיו בְּאֶרֶץ כְּנָעַן: אֵלֶּה תְּלֻדֹת יַעֲקֹב יוֹסֵף בֶּן שִׁבְעֵי עָשָׂר שָׁנָה
הָיָה רֵעָה אֶת אָחִיו בְּעָאן ... (בראשית לז, א-ב)

כאן גבי תולדות יעקב הקדים הכתוב לאמר 'וישב יעקב בארץ מגורי אביו', וזאת לעומת עשיו שעזב את ארץ מגורי אביו, וללמדך 'כי לו משפט הבכורה' (לשון רשב"ם).

וגם פרשה זו פותחת מיד עם קורות הבנים דוקא, ממשיכי הדרך, שכן ב'תולדות יעקב' עסקינן - בניו של יעקב, וככל המבואר, ועיין בהערה לגבי נקודת המעבר לתולדות יצחק כבר בלידת יעקב, ולתולדות יעקב רק במעשה יוסף¹⁵.

והנה יש לשאול ב' קושיות בפרשה זו, וכמדומה שהאחת תיישב את רעותה הקשה ממנה.

א. בתולדות יצחק נאמר - וְאֵלֶּה תְּלֻדֹת יִצְחָק ... אַבְרָהָם הוֹלִיד וְגו', שבתוך התולדות ובתחילתן נרמז שאלו הן התולדות העיקריות (ולא של ישמעאל), וכמובא לעיל מהרשב"ם. ואם כן גם כאן לכאורה ה"ל למימר תחילה 'אלה תולדות' ואחר כך 'יעקב ישב בארץ מגורי אביו', ולמה נתהפך הסדר. ואמנם גם בעשיו נקטה התורה בסדר זה - וַיֵּשֶׁב עֶשָׂו בְּהַר שְׁעִיר .. וְאֵלֶּה תְּלֻדֹת עֶשָׂו וְגו', אך הא גופא צריך טעם.

ב. נתבאר אל נכון ששיבת יעקב בארץ כנען מלמדת היא על היות לו משפט הבכורה. אך מילתא דתמיהא היא שהלא בצוק העיתים ירד יעקב מצרימה, והיאך זה ניתן להתבסס על עובדה זמנית זו של המשך ישיבת יעקב רק בתקופה שעזב עשיו אחיו.

ונראה שהדבר מבואר יפה על פי כל מה שנתבאר, שאכן מרגע שנזכר לשון תולדות, שוב אין הכתוב מדבר בקורות האב עצמו ולפי עניינו הוא, אלא בקורות הבנים ממשיכי הדרך,

¹⁵ הנה ביצחק החלו התולדות עוד טרם לידת הבנים, וביעקב רק כאשר כבר נולדו כולם ויוסף בן שבע עשרה שנה. והטעם פשוט, כי עיקר לשון תולדות ביצחק וביעקב היינו ההסתעפות ליותר מכן אחד והניצוח ביניהם, כמו שאנו מבארים במאמר זה, ודבר זה החל ביעקב רק לאחר שכבר נולדו כולם ובמעשה כתונת הפסים, אבל ביצחק כבר התרוצצו הבנים בקרבה עוד קודם לידתם, ותלך רבקה לדרוש את ה' ועוד נראה פשוט, שזה שהחלו שתי פרשיות התולדות מיד לאחר סיפור מות אביהם וקבורתם, אינו מהווה סיבה למעבר אל תולדות הבן, אלא תוצאה. שהרי בפרשיות אלו אין מוקדם ומאוחר בתורה, ועדיין היה אברהם חי בלידת יעקב ועשיו. אלא אדרבה, הקדימה התורה את מעשה המיתה והקבורה, ולצד זאת גם את תולדות ישמעאל (שגם הם מקדימים את המאוחר), וכל זאת למען הסדר הנכון, להתחיל מכאן ואילך את 'תולדות יצחק' דהיינו קורות בניו של יצחק וגם שלו עצמו - אבל לא חלק הקורות המתייחס לאביו אלא החלק המשוויך יותר ל'תולדותיו' אחריו.

שאכן 'רוגזו של יוסף' הוא זה שקפץ עליו והוא זה שהוציאו מארץ ישראל, אך הלא ידענו גם ידענו שיעקב קבע משכנו בארץ ישראל, ולא אבה להיקבר בארץ מצרים אלא נקבר עם אבותיו בארץ מגורי אביו.

ולכן פתח הכתוב תחילה וסיים את 'מעשה אבות סימן לבנים' בישיבת יעקב בארץ ישראל דייקא, ורק לאחר מכן משפתח בתולדות יעקב - דהיינו מעשה הבנים עצמם, או אז החל מעשה יוסף והשתלשלות ירידת יעקב ובניו מצרימה. וכל זה, כי 'תולדות יעקב' אינם קורות חייו של יעקב.

לסיכום, כל פרשת 'תולדות' לפי פשוטו של מקרא איננה מהוה 'כבוד' וזכות למי שעל שמו מתייחסים התולדות, מלבד עצם זה שהוא היה האב לתולדות אלו, ותו לא מידי. וכך הם תולדות תרח, שאדרבא, פתיחת התולדות בשמו מורה על המעבר לדור הבא אחריו - תולדותיו. ואם בכל זאת נבקש אחר מטרת כל פרשת 'תולדות', נמצאנה בבן הנולד או באחד מהם, וכגון אברהם, יעקב, והשבטים. אך לפי עיקר הפשט גם זה אינו אלא משום ריבוי התולדות או המאורעות עד כדי צורך בביאור מיוחד של התייחסות המשפחה המסוימת.